

განზრახვის ცნება და მისი ადგილი დანაშაულის სისტემაში (ქართული სისხლის სამართლის მიხედვით)

ასოცირებული პროფესორი, სამართლის დოქ. *ლავრენტი მალაქელიძე*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე

I. შესავალი

ქართულ სისხლის სამართლის მეცნიერებაში, ტრადიციულად, სამეცნიერო დისკუსიის საგანს წარმოადგენს განზრახვის ცნება და მისი ადგილი დანაშაულის ერთიან სისტემაში. დოგმატიკოსებს შორის როგორც ამ ინსტიტუტის შინაარსობრივ მხარესთან, ისე მის ფუნქციასთან დაკავშირებით ერთიანი პოზიცია არ არსებობს. ეს განპირობებულია, უპირველეს ყოვლისა, სხვადასხვა პერიოდში მოღვაწე ქართველ მეცნიერთა მიერ ჩამოყალიბებული და შემდგომ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში დამკვიდრებული არაერთგვაროვანი შეხედულებების სიმრავლით.

ქართულ საბჭოთა სისხლის სამართლის მეცნიერებაში განზრახვა განიხილებოდა როგორც ბრალის ერთ-ერთი ფორმა. თანამედროვე ქართულ სისხლის სამართალში კი კვლავაც აქტუალურია ამ საკითხთან მიმართებაში სამეცნიერო მსჯელობა. აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს აღნიშნული ცნებების ადგილი და შინაარსი დანაშაულის სისტემაში. მართალია, შინაარსობრივი თვალსაზრისით, დღეს მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსში მოცემული ნორმები, ერთი შეხედვით, განსხვავდება ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსის ანალოგიური ნორმებისგან, მაგრამ ეს ცვლილება, შეიძლება ითქვას, რომ განზრახვის ცნებას ნაკლებად ეხება.

წინამდებარე სტატიის მიზანია, ქართული სისხლის სამართლის დოგმატიკის მიხედვით განზრახვის ცნების ისტორიული განვითარების ეტაპების გაანალიზება და ამის შემდეგ, შესაბამისი სამართლებრივი დასკვნების გაკეთება. აღნიშნული პრობლემის განხილვა კი მოხდება როგორც ქართველ მეცნიერთა შეხედულებების, ისე სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე.

II. ქართველ საბჭოთა მეცნიერთა შეხედულებანი განზრახვის ცნებასთან დაკავშირებით

ქართულ საბჭოთა სისხლის სამართალში, როგორც ზემოთ აღნიშნა განზრახვა როგორც ბრალის ერთ-ერთი ფორმა ისე განიხილებოდა. ამაზე მიუთითებდა სწორედ 1960 წლის საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის მე-3 მუხლიც, სადაც აღნიშნული იყო, რომ „სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ეკისრება და სასჯელი ედება მხოლოდ იმ პირს, ვისაც ბრალი მიუძღვის დანაშაულის ჩადენაში, ესე იგი, ვინც განზრახ ან გაუფრთხილებლობით ჩაიდინა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული საზოგადოებრივად საშიში ქმედება“. ამავე კოდექსის მე-9 მუხლი კი თავად განზრახვის დეფინიციას აყალიბებდა. კერძოდ, დანაშაული განზრახ ჩადენილად ითვლებოდა, „თუ მის ჩამდენ პირს შეგნებული ჰქონდა მოქმედების ან უმოქმედობის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი, ითვალისწინებდა მის საზოგადოებრივად საშიშ შედეგებს და სურდა ეს შედეგები ან შეგნებულად უშვებდა მათ დადგომას“.

მაშასადამე, ადრე მოქმედი სსკ-ის მიხედვით, განზრახვა განსაზღვრული იყო როგორც ბრალის ერთ-ერთი ფორმა და იგი თავის თავში მოიცავდა ფაქტობრივი გარემოებების ცოდნას, ნებელობასა და საზოგადოებრივი საშიშროების შეგნებას.¹

კანონმდებლის აღნიშნულ პოზიციას იზიარებდა ასევე ქართული საბჭოთა სისხლის სამართლის დოგმატიკაც. სახელდობრ, ამ შეხედულების მომ-

¹ *წერეთელი, თინათინ*, ფინალური თეორია ბურჟუაზიულ სისხლის სამართალში და მისი კრიტიკა, ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“, N2, 1966, 37; *Макашвили, Владимир*, Уголовная Ответственность за неосторожность, 1957, გვ. 11-12.

ხრეებად გვევლინებიან: *თ. წერეთელი*,² *ვ. მაყაშვილი*³ და *მ. უგრეხელიძე*.⁴ ეს ავტორები თავიანთ ნაშრომებში, მართალია, გარკვეული განსხვავებებით, მაგრამ მაინც აქტიურად უჭერენ მხარს განზრახვის, როგორც ბრალის ერთ-ერთი ფორმის არსებობის იდეას. ასე მაგალითად, *თ. წერეთლის* მოძღვრებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ბრალის პრობლემის შესწავლას. ავტორი აღნიშნავს, რომ ბრალი არის „რეალური სინამდვილის გამოვლენის ფორმა, რომელიც მოსამართლის შეფასებისგან დამოუკიდებლად არსებობს“.⁵ ანუ, შეიძლება ითქვას, რომ *თ. წერეთლის* მოძღვრებაში ბრალი გაგებულა როგორც პირის ისეთი ფსიქიკური კავშირი მის მიერ ჩადენილ საზოგადოებრივად საშიშ ქმედებასთან, რომელიც ზნეობისა და მორალურ-პოლიტიკური პოზიციიდან იმსახურებს გაკიცხვას (ე.წ. ნორმატიულ-ფსიქოლოგიური თეორია).⁶ ამ საკითხთან დაკავშირებით იგი მიუთითებს: „ბრალი ეს ისეთი ფსიქიკური დამოკიდებულებაა ქმედობასთან და შედეგთან, რომელიც იმსახურებს ზნეობრივ გაკიცხვას სოციალისტური საზოგადოების მხრივ“.⁷

გამომდინარე აქედან, *თ. წერეთლის* ეს მოსაზრება განსხვავდება ბრალის როგორც ფსიქოლოგიური, ისე ნორმატიული თეორიის მიმდევართა

შეხედულებებისგან. უფრო კონკრეტულად, ფსიქოლოგიური თეორიის კრიტიკისას *თ. წერეთელი* აღნიშნავს, რომ „ფსიქოლოგიური თეორიის წარმომადგენლები არ ცდილობენ ბრალის ცნების მატერიალური შინაარსის გარკვევას, არამედ მაშინვე გადადიან ბრალის ფორმებზე, რომლებსაც განასხვავებენ ფსიქიკური დამოკიდებულების სპეციფიკურობის მიხედვით (განზრახვა – შედეგის გათვალისწინება და მისი სურვილი ან დაშვება, გაუფრთხილებლობა – შედეგის აცდენის დაუსაბუთებელი იმედი ან მისი გაუთვალისწინებლობა, როცა პირს შეეძლო და უნდა გაეთვალისწინებინა იგი)“.⁸

თ. წერეთლის ეს მოსაზრება მართებულია. მართლაც, ბრალის ფსიქოლოგიური თეორიის კრიზისი სწორედ მაშინ დაიწყო, როცა დაუდევრობის დროს ფსიქიკური კავშირი ქმედებისა და შედეგის მიმართ ვერ დადასტურდა.⁹ გარდა ამისა, ამ დოქტრინას არ შეუძლია დაასაბუთოს აგრეთვე, რატომ გამოირიცხება განზრახ მოქმედი პიროვნების ბრალი, როდესაც ის მისატყვევებელი უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში იმყოფება.¹⁰ კერძოდ, თუკი ბრალი არის ადამიანის ფსიქიკური დამოკიდებულება დამდგარ შედეგთან, მაშინ საპატიებელი უკიდურესი აუცილებლობის ვითარებაში მოქმედ ადამიანსაც უნდა ჰქონდეს ბრალი, ვინაიდან პირი ითვალისწინებს, რომ აზიანებს თავდამსხმელს და სურს კიდევ ეს.¹¹

ბრალის ფსიქოლოგიური თეორიის კრიტიკის გარდა, *თ. წერეთელი* ასევე არ იზიარებს ბრალის ნორმატიული თეორიის მომხრეთა შეხედულებებსაც.¹² ფინალური მოძღვრების მიერ ბრალიდან

² *წერეთელი, თინათინ*, ბრალის ცნების საკითხი, *ჟურნალი „მაცნე“*, N 1, 1960, 128-129; *წერეთელი, თინათინ/ტყეშელიაძე, გიორგი*, მოძღვრება დანაშაულზე, 1969, გვ. 53-55, 60; *Церетели, Тинатин/Макашвили, Владимир*, Понятие вины в уголовном праве, *ჟურნალი „მაცნე“*, 1986, 71-86.

³ *Макашвили, Владимир*, Уголовная Ответственность за неосторожность, 1957, გვ. 55-57; *მაყაშვილი, ვლადიმერ*, წიგნში: საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარები, 1976, გვ. 47-63; *Makaschwilli, Wladimer*, Schuldprinzip in der sowjetischen Strafgesetzgebung, კრებული: Jescheck, Hans-Heinrich/Kaiser, Günther/Eser, Albin (რედ.), Zweites deutsch-sowjetisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie, 1984, გვ. 99.

⁴ *უგრეხელიძე, მინდია*, ბრალი საფრთხის დელიქტებში, 1982, გვ. 7-8.

⁵ შდრ. *Церетели, Тинатин*, К вопросу о понятии вины, *ჟურნალი „მაცნე“*, N1, 1960, 128-144.

⁶ *წერეთელი, თინათინ*, ბრალის ცნების საკითხი, *ჟურნალი „მაცნე“*, 1960, N1, 128-129; *წერეთელი, თინათინ/ტყეშელიაძე, გიორგი*, მოძღვრება დანაშაულზე, 1969, გვ. 53-55, 60; *Церетели, Тинатин, Макашвили, Владимир*, Понятие вины в Уголовном Праве, *ჟურნალი „მაცნე“*, 1986, 71-86.

⁷ *წერეთელი, თინათინ/ტყეშელიაძე, გიორგი*, მოძღვრება დანაშაულზე, 1969, გვ. 60.

⁸ *წერეთელი, თინათინ*, თანამედროვე ბურჟუაზიული კრიმინალისტთა მოძღვრება ბრალზე და მისი კრიტიკა, ცნების საკითხი, *ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“*, N6, 1974, 3-4.

⁹ იხ. *Jescheck, Hans-Heinrich/Weigend, Thomas*, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5. Auflage, 1996, გვ. 420.

¹⁰ *Roxin, Claus*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, 4. Auflage, 2006, გვ. 856; ქართულ ენაზე ასევე იხილეთ *ვესელის, იოჰანეს/ბოილკე, ვერნერ*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ქართული გამოცემის რედ. *დვალაძე, ირაკლი*, 38-ე გამოცემა, 2010, გვ. 223.

¹¹ *გამყრელიძე, ოთარ*, შერაცხვის პრობლემა სისხლის სამართალში და ბრალის ნორმატიული ცნების დასაბუთების ცდა (გაგრძელება), *ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“*, N4, 2002, 78.

¹² შდრ. *წერეთელი, თინათინ/ტყეშელიაძე, გიორგი*, მოძღვრება დანაშაულზე, 1969, გვ. 134-137; *წერეთელი,*

მოქმედების სფეროში გადატანილი განზრახვა, ავტორის აზრით, მართებულად ვერ ჩაითვლება. იგი მიიჩნევს, რომ „მოქმედების სფეროში გადატანილი განზრახვა ყოველგვარ ეთიკურ მომენტს მოკლებულ, ინდიფერენტულ ცნებად იქცა“.¹³

ბრალის ნორმატიულ-ფსიქოლოგიურ თეორიას ემხრობა ასევე ვ. მაყაშვილიც. ავტორი აკრიტიკებს რა ნორმატიულ თეორიას, უთითებს: „ნორმატივისტების შეცდომა ისაა, რომ ისინი შეფასებითი მსჯელობისას თავიდან იცილებენ შეფასების საგანს, ე.ი. იმ განსაზღვრულ ფაქტს, რომელიც დანაშაულის ჩამდენის ფსიქიკაში არსებობს. სწორედ ინდივიდის ფსიქიკური ცხოვრების ამ რეალურ ფაქტებში უდევს საფუძველი ბრალს და არა შიშველ შეფასებით მსჯელობაში. ეს უკანასკნელი არის მხოლოდ რეზულტატი, მხოლოდ ჩვენი დასკვნა იმის თაობაზე, რომ დანაშაულის ჩადენის მომენტში პირის ფსიქიკური მდგომარეობა იმსახურებს მორალურ-პოლიტიკურ მსჯავრს და გააკიცხვას, და ამიტომ პირი სასჯელის ღირსია“.¹⁴

მაშასადამე, თ. წერეთელი და ვ. მაყაშვილი კატეგორიულად ემიჯნებიან ბრალის ფსიქოლოგიურ და ნორმატიულ მოძღვრებას. მათი შეხედულებები, შეიძლება ითქვას, რომ ეფუძნება ბრალის ე.წ. ნორმატიულ-ფსიქოლოგიური დოქტრინის იმ წარმომადგენელთა მოსაზრებებს, რომლებიც ბრალს განმარტავენ ფსიქოლოგიურად ან ნორმატიულად.¹⁵

უფრო ზუსტად რომ ითქვას, ამ მოძღვრების ქართველი მიმდევრები თავიანთ ნაშრომებში აკეთებენ ბრალის ფსიქოლოგიურ და ნორმატივისტულ ცნებათა „სინთეზს“.¹⁶

კერძოდ, ფსიქიკური დამოკიდებულებისადმი გასაკიცხაობის დამატება მათ მოძღვრებაში ბრალის შესახებ მსჯელობისას ამოსავალი პრინციპია. თუმცა, ამ თეორიის გერმანელ წარმომადგენელთა შეხედულებებისგან განსხვავებით, ბრალი როგორც თ. წერეთელთან, ისე ვ. მაყაშვილთან არა მოსამართლის პოზიციიდან გასაკიცხი ფსიქიკური დამოკიდებულებაა,¹⁷ არამედ მოსამართლის შეფასებისგან დამოუკიდებლად არსებული ეთიკურად, ზნეობისა და მორალურ-პოლიტიკური პოზიციიდან გასაკიცხი ფსიქიკური დამოკიდებულება.¹⁸

ბრალის ამგვარი განმარტების მიუხედავად, განზრახვა აღნიშნული მოძღვრების მიხედვით, კვლავ ბრალის ეტაპზე მოწმდება. სახელდობრ, განზრახვა, დანაშაულის კლასიკური და ფინალური მოძღვრებისგან განსხვავებით, როგორც ფსიქიკური დამოკიდებულება, შეფასების პარალელურად განაგრძობს არსებობას ბრალის სფეროში და ორივე ეს მომენტი – ფსიქიკური დამოკიდებულება და გასაკიცხაობა – ბრალის ცნების დამოუკიდებელი, განსხვავებული კატეგორიებია. სწორედ ამით განსხვავდება ეს მოძღვრება როგორც ბრალის წმინდა ფსიქოლოგიური, ისე ბრალის წმინდა ნორმატიული თეორიისგან.¹⁹

თინათინ, დანაშაულებრივი ქმედობა და მისი შედეგი, 1966, გვ. 35-44.

¹³ წერეთელი, თინათინ, თანამედროვე ბურჟუაზიული კრიმინალისტთა მოძღვრება ბრალზე და მისი კრიტიკა, ცნების საკითხი, ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“, N6, 1974, 17; წერეთელი, თინათინ, ფინალური თეორია ბურჟუაზიულ სისხლის სამართალში და მისი კრიტიკა, ჟურნალი „საბჭოთა სამართალი“, N2, 1966, 26-37.

¹⁴ Макашвили, Владимир, Уголовная Ответственность за Неосторожность, 1957, გვ. 55-57; სურგულაძე, ლამარა, სისხლის სამართალი, დანაშაული, 1997, გვ. 181; მაყაშვილი, ვლადიმერ, საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარები, 1976, გვ. 47-63; Makaschwilli, Wladimer, Schuldprinzip in der sowjetischen Strafgesetzgebung, კრებული: Jescheck, Hans-Heinrich/Kaiser, Günther/Eser, Albin (რედ.), Zweites deutsch-sowjetisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie, 1984, გვ. 99.

¹⁵ Baumann, Jürgen/Weber, Ulrich, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 9. Auflage, 1985, გვ. 369; Radbruch, Gustav, Zur Systematik der Verbrechenslehre, in: Festgabe für Reinhard von Frank, Band I, 1930, გვ. 167-168.

¹⁶ შდრ. კუტალია, ლაშა-გიორგი, ბრალი სისხლის სამართალში, 2000, გვ. 310.

¹⁷ როზენფელდს ეკუთვნის ცნობილი გამოთქმა, რომლის მიხედვით, „ბრალი უნდა იყოს არა დამნაშავის, არამედ მოსამართლის თავში“ – „Die Schuld stecke nicht im Kopf des Täters, sondern in den Köpfen der Bewerter, der Richter“. ამის შესახებ იხ. Rosenfeld, Ernst Heinrich, Schuld und Vorsatz im v. Lisztschen Lehrbuch, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, ZStW 32, (1911), 469; ასევე, შდრ. Baumann, Jürgen/Weber, Ulrich, Strafrecht, AT, 9. Aufl., 1985, გვ. 369; ქართულ ენაზე შდრ. ტურავა, მერაბ, სისხლის სამართალი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 408.

¹⁸ ბრალის ამგვარი განმარტება გაკრიტიკებულია ლაშა-გიორგი კუტალიას მიერ. ამ საკითხთან მიმართებაში იხილეთ კუტალია, ლაშა-გიორგი, ბრალი სისხლის სამართალში, 2000, გვ. 310-312.

¹⁹ ფსიქიკური დამოკიდებულებისა და გასაკიცხაობის ურთიერთობაში ხედავს ამ განსხვავებას მინდია უგრეხელიძეც, შდრ. უგრეხელიძე, მინდია, ბრალი საფრთხის დელიქტებში, 1982, გვ. 7-8, 318.

III. განზრახვის ცნების გაგება თანამედროვე ქართული სისხლის სამართლისა და სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით

თანამედროვე ქართულ იურიდიულ დოგმატიკაში შეიძლება გამოიყოს ავტორთა ორი ჯგუფი, რომელიც ამ პრობლემას განსხვავებულად აანალიზებს. მეცნიერთა პირველი ნაწილი განზრახვას ბრალში მოიაზრებს, მეორე ნაწილი კი ქმედების შემადგენლობის ეტაპზე განიხილავს. ავტორთა პირველ ჯგუფს მიეკუთვნებიან *გ. ტყეშელიაძე*, *გ. ნაჭყებია*, *ლ. გ. კუტალია*, *ნ. თოდუა*, ავტორთა მეორე ჯგუფს კი – *ო. გამყრელიძე*, *მ. ტურავა*, *ი. დვალიძე*.

გ. ტყეშელიაძე განზრახვას, ისევე, როგორც გაუფრთხილებლობას, მოქმედი კოდექსის შესაბამისი ნორმებიდან გამომდინარე, ბრალს აკუთვნებს და ამ უკანასკნელს ნორმატიულ ფუნქციასაც ანიჭებს.²⁰

გ. ნაჭყებიას მოსაზრებით, ბრალი არის „მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებიდან სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება“, რომელიც „არაა მონყვეტილი ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკურ დამოკიდებულებას“, მაგრამ არც „ამ ფსიქიკურ დამოკიდებულებაზე დაიყვანება“. „განზრახვა და გაუფრთხილებლობა კი ამ უპასუხისმგებლობის, ე.ი. ბრალის ფორმებია“.²¹

გ. ნაჭყებიას შეხედულებას ერთ-ერთში იზიარებს ასევე *ნ. თოდუა*. ავტორის აზრით, ბრალი არის „მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებიდან სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება, რომელიც, ერთი მხრივ, სუბიექტის თვისე-

ბას გამოხატავს, ხოლო, მეორე მხრივ – ქმედების თვისებას, თუმცა, თავის მხრივ, გავლენას ახდენს ამ ქმედების შეფასებაზე“.²² იგი როგორც განზრახვას, ისე გაუფრთხილებლობას ბრალის ფორმებად აღიარებს.²³

ლ. გ. კუტალიაც განზრახვასა და გაუფრთხილებლობას ბრალის ეტაპზე განიხილავს. ამის შესახებ ავტორი უთითებს: „სისხლისსამართლებრივი ბრალი არის სისხლისსამართლებრივი მოვალეობის ნებისმიერად ანუ განზრახ ან გაუფრთხილებლობით დარღვევა, როგორც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული საზიანო შედეგის ან საფრთხის სუბიექტური მიზეზი“.²⁴

ზემოაღნიშნულ ავტორთა შეხედულების საწინააღმდეგოდ, *მ. ტურავა* განზრახვას ქმედების შემადგენლობის ეტაპზე განიხილავს.²⁵ იგი განზრახვის ცალკეულ ელემენტებს დანაშაულის სისტემაში განსხვავებულად ანაწილებს. კერძოდ, მის ორ კომპონენტს – ცოდნასა და ნებელობას ქმედების შემადგენლობის, ხოლო მართლზომიერადმდეგობის შეგნებას ბრალის სფეროში მოიაზრებს.²⁶

მისი თვალსაზრისით, განზრახვის სამი კომპონენტიდან პირველი ორი უნდა დადგინდეს ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ეტაპზე, რადგან, ავტორის პოზიციით, ფაქტობრივი გარემოებების ცოდნა და ნებელობა აქვს არა მარტო მოჩვენებითი მოგერიების მდგომარეობაში მოქმედ პირს, არამედ მასაც, ვინც მოქმედებას მართლზომიერად.²⁷ უმართლობის შეგნება კი, ქმედების განზრახვისგან

²⁰ *ტყეშელიაძე, გიორგი*, წიგნში: *ნაჭყებია, გურამ/დვალიძე, ირაკლი (რედ.)*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2007, გვ. 128; *ტყეშელიაძე, გიორგი*, ბრალი შეფასებითი ცნებაა, სახელმწიფოსა და სამართლის აქტუალური პრობლემები, საიუბილეო კრებულში: მიძღვნილი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის 80 წლისთავისადმი, 2003, გვ. 326.

²¹ *შდრ. ნაჭყებია, გურამ*, წიგნში: *ნაჭყებია, გურამ/დვალიძე, ირაკლი (რედ.)*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2007, გვ. 25-26; *ნაჭყებია, გურამ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, 2011, გვ. 378-390; *ნაჭყებია, გურამ*, ბრალი, როგორც სოციალური ფილოსოფიის კატეგორია, 2001, გვ. 290-296; *ნაჭყებია, გურამ*, დანაშაული ბრალის ორი ფორმით, *ჟურნალი „სამართლის ჟურნალი“*, N1, 2009, 26-34; *ნაჭყებია, გურამ*, ბრალის ხარისხის ზოგიერთი საკითხი სისხლის სამართალში, *ჟურნალი „სამართლის ჟურნალი“*, N2, 2009, 26-33.

²² *ნაჭყებია, გურამ/თოდუა, ნონა*, ბრალის ხარისხის ცნება და მნიშვნელობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, მე-3 გამოცემა, 2018, გვ. 245.

²³ *ნაჭყებია, გურამ/თოდუა, ნონა*, ბრალის ხარისხის ცნება და მნიშვნელობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, მე-3 გამოცემა, 2018, გვ. 226-233, 233-240.

²⁴ *კუტალია, ლაშა-გიორგი*, ბრალი სისხლის სამართალში, 2000, გვ. 575.

²⁵ *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, 2013, გვ. 127-129; *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 262-263.

²⁶ *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, 2013, გვ. 129-136, 220-227; *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 265-266.

²⁷ *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 266.

დამოუკიდებლად, ბრალის ეტაპზე უნდა შემოწმდეს.

ეს უკანასკნელი პოზიცია დასაბუთებულია. ადამიანის ქცევა მისი ფსიქიკისგან განუყრელია. შესაბამისად, ადამიანის ქცევისგან განზრახვის გათიშვა და მისი ბრალის ცნებაში გადატანა გაუმართლებელია. გარდა ამისა, ბრალი, როგორც თავად შეფასება, არ შეიძლება შეიცავდეს შეფასების ობიექტს – განზრახვას – როგორც ფსიქიკურ კატეგორიას. იგი ან ფსიქოლოგიურ კატეგორიად უნდა დარჩეს, ან მართო შეფასებით კატეგორიად იქცეს. სწორედ ამ მოსაზრებიდან გამომდინარე, არაბოროტი განზრახვა, უდავოდ, ქმედების შემადგენლობას უნდა ეკუთვნოდეს.

მ. ტურავასგან განსხვავებით, *ო. გამყრელიძე* ქმედების შემადგენლობის სუბიექტურ ელემენტად მხოლოდ განზრახვას მიიჩნევს, გაუფრთხილებლობას კი ბრალში განიხილავს. „განზრახვა, როგორც ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური მხარე..., ყოველგვარი შეფასებისაგან თავისუფალი უნდა იყოს“,²⁸ – აღნიშნავს ავტორი. იგი, ისევე როგორც *მ. ტურავა*, განზრახვის ორ კომპონენტს – ცოდნასა და ნებელობას – ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის კომპონენტებად აღიარებს, ხოლო მართლწინააღმდეგობის შეგნებას ბრალის დამოუკიდებელ ერთ-ერთ ნიშნად აცხადებს. ამის შესახებ *ო. გამყრელიძე* მიუთითებს: „შეცნობილი ჰქონდა თუ არა მოქმედს მისი ქმედების მართლწინააღმდეგობის ხასიათი, ეს ბრალზე მსჯელობის დროს უნდა გაირკვეს, როცა ჩადენილი უმართლობა ფასდება და ბრალი დგინდება“.²⁹

შეიძლება თამამად ითქვას, რომ თანამედროვე ქართველ მეცნიერებში ერთ-ერთი პირველია *ო. გამყრელიძე*, რომელმაც განზრახვა, როგორც არაბოროტი განზრახვა, ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ეტაპზე დაასაბუთა. მის გამორჩეულ ნაშრომში „ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწი-

ფოსათვის“, რომელიც ავტორმა ჯერ კიდევ 1998 წელს გამოსცა, წარმოადგინა სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგადი ნაწილის ალტერნატიული პროექტი, სადაც განზრახვის ცნებას ცალკე მუხლი მიუძღვნა. კერძოდ, ავტორს განზრახვა შემდეგი ფორმით აქვს ჩამოყალიბებული: „განზრახ მოქმედებს ის, ვისაც შეცნობილი აქვს და სურს განახორციელოს განსაზღვრული ქმედება ან შედეგი. განზრახ მოქმედებს ისიც, ვისაც შეცნობილი აქვს, რომ მის ქმედებას აუცილებლად მოჰყვება განსაზღვრული შედეგი. განზრახია მოქმედება მაშინაც, როცა მოქმედი, რომელსაც არ სურს შემადგენლობის შესაბამისი შედეგის განხორციელება, შეგნებულად უშვებს მის დადგომას“.³⁰

ასე რომ, *ო. გამყრელიძე*, ისევე როგორც *მ. ტურავა*, საქართველოს სსკ-ის მე-9 მუხლის ანალოგიურ ინტერპრეტაციას აკეთებს და განზრახვა ბრალის ცნებიდან ქმედების შემადგენლობის ეტაპზე გადააქვს.

განზრახვას, ორმაგ ფუნქციას აღიარებს ასევე *ი. დვალაძე*. ამის შესახებ იგი აღნიშნავს: „სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლში მოცემული განზრახვის ორივე სახის განსაზღვრების მიხედვით, განზრახვა ბრალის ფორმად გვევლინება, რადგან პირდაპირი განზრახვისა და არაპირდაპირი განზრახვის განსაზღვრებებში მითითებულია მართლწინააღმდეგობის გაცნობიერებაზე. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ამგვარი განზრახვა უკვე უარყოფითი ნიშნითაა დალდასმული და განზრახვა ბრალის ფორმაა“.³¹ თუმცა, ავტორი არც ქცევას ტოვებს განზრახვის გარეშე, რაც ლოგიკურად იქიდან გამომდინარეობს, რომ ნებისმიერი ქცევა მოტივისა და მიზნის გარეშე არ არსებობს, ე.ი. სადაც მოტივი და მიზანია, იქ აუცილებლად განზრახვაც მოიაზრება. ამდენად, *ი. დვალაძე* განზრახვას ქმედებისა და ბრალის ეტაპზე სხვადასხვა ფუნქციას ანიჭებს: განზრახვა ქმედების შემადგენლობის ეტაპზე არის ქცევის ფორმა, ხოლო ბრალის ეტაპზე იგი წარმოადგენს ბრალის ფორმას.

²⁸ *გამყრელიძე, ოთარ*, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, 2008, გვ. 99; იხ. *ოთარ გამყრელიძის* ალტერნატიული პროექტის მე-10 მუხლი, ნიგნში: *გამყრელიძე, ოთარ*, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის, 1998, გვ. 274; *გამყრელიძე, ოთარ*, შერაცხვის პრობლემა სისხლის სამართალში და ბრალის ნორმატიული ცნების დასაბუთების ცდა (გაგრძელება), ყურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, N4, 2002, 72-90.

²⁹ შდრ. *გამყრელიძე, ოთარ*, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, 2008, გვ. 99.

³⁰ *ოთარ გამყრელიძის* ალტერნატიული პროექტის მე-10 მუხლი, ამის შესახებ იხ. *გამყრელიძე, ოთარ*, ალტერნატიული პროექტის მე-10 მუხლი, ნიგნში: *გამყრელიძე, ოთარ*, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის, 1998, გვ. 274.

³¹ *დვალაძე, ირაკლი*, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა დანაშაულის კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, 2008, გვ. 101.

ანალოგიური პოზიცია გატარებულია ასევე ჩემს სადისერტაციო ნაშრომშიც.³² სახელდობრ, განზრახვის სამი კომპონენტიდან პირველი ორი საჭიროა ქმედების შემადგენლობის ეტაპზე დადგინდეს, რადგან ცოდნა და ნებელობა ფაქტობრივი გარემოებებისადმი აქვს არა მარტო დამნაშავეს, არამედ მასაც, ვინც მოქმედებს მართლზომიერად, ხოლო მესამე კომპონენტი ბრალის ეტაპზე უნდა შემოწმდეს. ე.წ. „ბუნებრივი განზრახვა“ მართლწინააღმდეგობის შეგნების დადასტურების შემთხვევაში, იქცევა „ბოროტ განზრახვად“ და პირი განზრახი დანაშაულის ჩადენის გამო დაისჯება.³³

ბოროტი განზრახვის დადგენა კი, ძირითადად, არ მოითხოვს განსაკუთრებულ შემოწმებას. ქმედების შემადგენლობის სტადიაზე განზრახვის არსებობა, როგორც წესი, გულისხმობს ბოროტი განზრახვის არსებობის ვარაუდს. ბრალის ეტაპზე განზრახვის სპეციალურად დადგენის შემთხვევაა მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი მოჩვენებითი გარემოებანი და აკრძალვაში შეცდომა. ასე რომ, ამ მსჯელობის მიხედვით, განზრახვას ორმაგი ფუნქცია ენიჭება ქმედების შემადგენლობისა და ბრალის ეტაპზე. განზრახვა, ცალკე აღებული, დანაშაულის სისტემაში ერთდროულად წარმოადგენს როგორც ქცევის ფორმას, ასევე ბრალის ფორმას ე.წ. „განზრახვის ბრალის“ სახით;³⁴ ე.ი. განზრახვა განსაზღვრავს როგორც უმართლობის, ასევე ინდივიდის ბრალის შინაარსს.

განზრახვას, როგორც ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის დამოუკიდებელ ელემენტს აღიარებს ასევე ქართული სასამართლო პრაქტიკაც.³⁵

³² მალაკელიძე, ლავერენტი, განზრახვა და მართლწინააღმდეგობის შეგნება ქართული და გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით (შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი), 2013; ასევე შდრ. მალაკელიძე, ლავერენტი, ბრალის გენეზისი ქართულ სისხლის სამართალში, ყურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, N5, 2015, 101-102.

³³ მალაკელიძე, ლავერენტი, განზრახვა და მართლწინააღმდეგობის შეგნება ქართული და გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით (შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი), 2013, გვ. 210-213.

³⁴ მალაკელიძე, ლავერენტი, განზრახვა და მართლწინააღმდეგობის შეგნება ქართული და გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით (შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი), 2013, გვ. 213.

³⁵ შდრ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2004 წლის 07 ოქტომბრის N237აპ გადაწყვეტილება, უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2010 წლის 11

უზენაესი სასამართლოს საკასაციო პალატამ თავის ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში მიუთითა; „საკასაციო პალატის მიერ განმარტებულია, რომ ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის – განზრახვის დასადასტურებლად აუცილებელია ერთდროულად არსებობდეს ცოდნის, ნებელობისა და მართლწინააღმდეგობის შეგნება. რიგ შემთხვევებში შესაძლებელია, მსჯავრდებული (ბრალდებული) არც აკონკრეტებდეს ან/და უარყოფდეს განზრახვის არსებობას, მაგრამ საქმეში არსებულ ფაქტობრივ გარემოებათა ანალიზით დადგინდეს პირის მიერ განზრახვის ნამდვილობა. ანუ ფაქტობრივ გარემოებათა განვითარების ლოგიკური ჯაჭვი ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის შეფასების შესაძლებლობას იძლევა“.³⁶

ამდენად, როგორც ზოგიერთი ქართველი მეცნიერი, ისე სასამართლო პრაქტიკაც აღიარებს განზრახვას როგორც ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ერთ-ერთ ელემენტად, რომელიც სწორედ ამ ეტაპზე საჭიროებს შემოწმებას და იგი მხოლოდ ორი ნიშნით – ფაქტობრივი გარემოებების ცოდნით და ნებელობით – უნდა იქნეს დასაბუთებული.

IV. დასკვნა

განზრახვის ცნების შესახებ, როგორც აღმოჩნდა, ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში ერთიანი აზრი არ არსებობს. მეცნიერთა ერთი ნაწილის თვალსაზრისის მიხედვით, განზრახვა ქმედების სუბიექტურ სფეროში მოიაზრება, ხოლო მეორე ნაწილის პოზიციის თანახმად, ეს ცნება ბრალში საჭიროებს განხილვას.

ზემოთ მოცემული სხვადასხვა შეხედულებების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ მხარდაჭერას უფრო ავტორთა ის თვალსაზრისი იმსახურებს, რომლის მიხედვით, განზრახვა ქმედე-

იანვრის N661აპ-09 გადაწყვეტილება, უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 29 სექტემბრის N227აპ-16 გადაწყვეტილება.

³⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 10 დეკემბრის N379-აპ გადაწყვეტილება, ასევე, შდრ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 20 თებერვლის N 527აპ-17 გადაწყვეტილება.

ბის შემადგენლობის ეტაპზეა წარმოდგენილი. კერძოდ, განზრახვა, როგორც ქმედების ობიექტური შემადგენლობის განხორციელების ცოდნა და ნებელობა, საჭიროა, შემონმდეს სწორედ ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ეტაპზე. ფაქტობრივი გარემოებების მიმართ ფსიქიკური დამოკიდებულება აქვს არა მარტო მოჩვენებითი მოგერიების მდგომარეობაში მოქმედ დამნაშავეს, არამედ მასაც, ვინც იმყოფება აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, ე.ი. ვინც მოქმედებს მართლზომიერად. სწორედ ამიტომ, განზრახვის ინტელექტუალური და ნებელობითი მხარე ბრალის ეტაპამდე, ქმედების სუბიექტურ შემადგენლობაში უნდა იქნეს დადგენილი.

ამ მეცნიერული დისკუსიის დასრულება კი შესაძლებელია, თუკი მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსში საკონომდებლო ცვლილებების გზით მოხდება განზრახვის ცნების ახლებური რეგულირება და მისი შინაარსი შემდეგი ფორმით ჩამოყალიბდება:

„1. განზრახ მოქმედებს ის, ვინც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ ქმედების შემადგენლობას ცოდნითა და ნებელობით განახორციელებს.

2. ქმედება პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირი ითვალისწინებდა შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და გამიზნულად სურდა შედეგი, ანდა ითვალისწინებდა ასეთი შედეგის დადგომის გარდაუვალობას.

3. ქმედება არაპირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირი ითვალისწინებდა შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და გამიზნულად არ სურდა ეს შედეგი, მაგრამ შინაგანად ეგუებოდა ან გულგრილად ეკიდებოდა მის დადგომას.“